Skryabina V. Sincerity in Modern Persuasive Communication.

The article deals with the notion of sincerity in communicative linguistics and its role in modern persuasive communication. The problem of sincerity recognition is analyzed and the specificity of its expression in persuasive communication is established. The persuasive potential of language means of intimization and dialogization that mark a sincere message and therefore help to build trust between interlocutors is discussed. Some linguistic means of sincerity such as emphatic address, identification and empathy, function words have been singled out. The role of non-verbal component as an indispensable channel of rendering sincerity in persuasive communication has been identified.

Key words: *sincerity, felicity conditions, sincerity recognition, persuasive communication, means of intimization and dialogization, emphatic address, identification, empathy.*

Тетяна Сукаленко
(Київ)

УДК 811.161. 2. 276.1”18”

ТИПАЖ КРІЗЬ ПРИЗМУ ПРАГМАЛІНГВІСТИКИ

У статті розроблено модель опису лінгвокультурного типажу «панич», зафіксованого в українському художньому дискурсі XIX століття з урахуванням його понятєвих, образно-перцептивних, оцінних і ціннісних характеристик. У роботі пропонується новий підхід до мовного моделювання національного характеру – опис лінгвокультурних типажів, що представляють собою впізнавані узагальнені образи представників певних соціальних груп, чия поведінка була обумовлена загальними етнокультурними домінантами і мала значний вплив на формування колективного світосприйняття в Україні. Ця стаття подає проміжні результати дослідження типажу «панич», що виконується в руслі лінгвокультурології. Автор статті досліджує поведінкові характеристики типізованої особистості панича через призму української літератури XIX століття, спираючись на теоретичні напрацювання, викладені в низці публікацій професора В.І. Карасика, присвячених новому напряму в лінгвокультурології – теорії лінгвокультурних типажів. У структурі типажу «панич» виокремлено 4 основні фрейми: «Зовнішні характеристики» (слоти: «Одяг», «Вік»), «Внутрішні моральні характеристики», «Дозвілля», «Соціальний стан».

Ключові слова: *лінгвокультурний типаж «панич», понятєві, перцептивно-образні і ціннісні характеристики, фрейм, слот.*

Постановка проблеми. Підвищенню уваги дослідників до взаємозв'язку ментальних, мовних та культурних чинників у процесі осмислення людиною певних фрагментів реальної дійсності сприяє антропологічна парадигма. Як зазначає О.В. Малікова, «Окреслена проблема належить до предметного кола багатьох наук, зокрема й лінгвокультурології, яка покликана вивчати вербалізовані одиниці концептуальної картини світу, які визначають особливості менталітету певної спільноти» [4, с. 54]. Ці міжпредметні зв’язки роблять можливими і актуальними лінгвістичні дослідження, побудовані на фреймовому представленні знань.

В останні десятиліття теорія фреймової семантики є доволі популярною. Це пояснюється тим, що «вона носить міжпредметний характер і, об’єднуючи різні ділянки лінгвістичних та нелінгвістичних знань, дає змогу пояснити багато мовних явищ з позиції когнітивного аналізу» [9, с. 392]. Як зауважують О.В. Тишко, Л.М. Коцюк, «звертаючись до історії фреймової семантики, знаходимо інформацію, що існує принаймні два першоджерела цієї теорії, одне з яких лінгвістичне, синтаксис і семантика, зокрема відмінкова граматика Ч. Філлмора, а інше пов’язане зі сферою штучного інтелекту і поняттям фрейм, представленим Марвіном Мінським» [9, с. 392].

Позитивними рисами застосування теорії фреймового аналізу є те, що такий підхід відкриває широкі можливості для дуже різноманітних за своїм спрямуванням лінгвістичних праць. Зокрема, він може бути застосованим при аналізі дискурсу, під час укладання тезауруса окремого письменника чи певного художнього твору, може виступати одним з можливих підходів до організації лексики у словниках і для порівняння матеріалу кількох мов, включаючи

в себе аналіз певних чинників, зокрема, психологічних, соціальних, культурологічних, які мають вплив на будову і наповнення фрейму [9, с. 396-397].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В українському мовознавстві не існує єдиного визначення поняття «фрейм», хоча наявна велика кількість концепцій, споріднених із теорією фреймів. Слід відзначити, що першим лінгвістом, який звернувся до поняття фрейму в лінгвістичному контексті і здійснив ряд досліджень з теорії фреймової семантики був Ч. Філлмор.

Фрейм у лінгвістиці має такі дефініції: 1) «фрейм як система вибору мовних засобів – граматичних правил, лексичних одиниць, мовних категорій, – пов'язаних із прототипом сцени (Ч. Філлмор); 2) фрейм – сукупність стандартизованих дійсних і потенційних знань про явища, що мають складну багатокомпонентну структуру, цілісне уявлення про багаторівневий концепт (З. Д. Попова, Й. А. Стернін, А. П. Бабушкін); 3) фрейм – когнітивна модель, що репрезентує знання й оцінки, пов'язані з конкретними, часто повторюваними ситуаціями (Ф. Унгерер, Х.-Й. Шмідт); 4) фрейм як одиниця знань, організована навколо концепту, що містить відомості про суттєве, типове та можливе для цього концепту в межах певної культури (Т. А. Ван Дейк, Р. Богранд, В. Дреслер)» [3, с. 140]. О.Селіванова в термінологічній енциклопедії «Сучасна лінгвістика» подає таке визначення фрейму: «це структура репрезентації знань, у якій відображено набуту досвідним шляхом інформацію про деяку стереотипну ситуацію та про текст, що її описує, а також інструкцію з її використання» [6, с. 645].

Процес ментальної репрезентації знань, пише М.В. Піменова, виявляється і закріплюється у вигляді когнітивної моделі (або фрейму). Під когнітивною моделлю (фреймом) дослідниця розуміє «структуру даних, що зберігаються в пам'яті людини для подання стереотипних ситуацій, які конкретизуються, зокрема, що є для певної культури характерним і типовим». У вузькому сенсі М.В. Піменова поняття «фрейм» витлумачує так: «це базисні елементи, які носій мови в змозі ідентифікувати в рамках ситуацій» [5, с. 177].

Як слушно зауважують О.В. Тишко, Л.М. Коцюк: «у процесі вербалізації когнітивної структури її об'єм і зміст фокусується у фреймі, як змістовому каркасі майбутнього висловлювання. Суть багатовимірної об'ємної одиниці усвідомленні здійснюється в слотах (вузлах) фрейму як когнітивній проміжній структурі, що є тим "містком", що дозволяє пов'язати когнітивний і мовний рівень, поєднуючи вузли фрейму з компонентами структури (пропозиції) вербальної структури. Фрейм, який можемо уявити як сукупність вузлів змісту вербальної структури, що породжується, з'єднується слотами з когнітивною структурою з одного боку, та з компонентами значення вербальної форми, з іншого» [9, с. 398].

Отже, фрейм – «багатоаспектний когнітивний феномен, безпосередньо пов'язаний із процесами мовної категоризації, зберігання та представлення інформації, а також із продукуванням мовлення та організацією дискурсу» [3, с. 142].

Мета статті: визначити фреймову структуру типажу «панич» з урахуванням його понятєвих, образно-перцептивних, оцінних і ціннісних характеристик.

Матеріалом дослідження слугували різноманітні словники української мови і художні дискурси XIX ст.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розглянемо зазначений типаж з позицій методики опису, яка включає встановлення його понятєвих, образно-перцептивних і ціннісних характеристик (в основу статті покладені теоретичні напрацювання і схеми, запропоновані О.О. Дмитрієвою і В.І. Карасиком).

Проаналізуємо понятєві характеристики зазначеного концепту, які є «смисловим каркасом лінгвокультурного типажу» і наділені важливими ознаками, зафіксованими у словникових дефініціях і певних контекстах [1, с. 42].

У тлумачних словниках української мови концепт «панич» одержує таку інтерпретацію: «1. Молодий неодружений син пана, пані (у 1 знач.). **//** перен., ірон., зневажл. Молода людина, яка виділяється розбещеною поведінкою, нетрудовими звичками, надто витонченими манерами і т. ін. 2. Неодружений молодий чоловік, що належав до привілейованих верств населення. **//** Зніжений, розпещений молодий чоловік; білоручка» [8, т. 6, с. 44]; [7, т. 2, с. 119].

Такі ж значення дає художній дискурс XIX ст.: *Вернувшись у хутір, він незабаром розворушив усю околицю й розвеселив її. На хуторянських вечорах, де було по кільки десятків паннів і ні **одного панича**, його ждали, як бог зна кого* (І.С. Нечуй-Левицький, Хмари, с.214-215); *В гостинній між паннами та **паничами** розпочалась така голосна розмова, як і в столовій між старими* (І.С. Нечуй-Левицький, Поміж ворогами, с.74); *– А я люблю побалакати й з сільськими дядьками: між ними трапляються веселі гумористи. – Бо ви **панич**, а паннам це якось не пристає: та й поведенції такої в нас вдома нема, щоб куматься з молодицями… – сказала Ватя* (І.С. Нечуй-Левицький, Поміж ворогами, с.118); *– А я переписала для вас «Азру». Пам'ятаєте? Цей романс дуже припав вам до вподоби, – помовчавши обізвалась Ватя. – От і спасибі вам! Це занадто багато честі задля мене! – аж крикнув **панич*** (І.С. Нечуй-Левицький, Поміж ворогами, с.118).

У словнику Б.Д. Грінченка лексема *панич* вживається на позначення «1. Баричъ, барчукъ; б□лоручка. 2. Холостякъ» [2, т. 3, с. 92].

Зменшено-пестливою формою до слова панич є *паничик*, яка також представлена в творчості І.С. Нечуя-Левицького: *В гостинну вступили **два паничики*** <…> (І.С. Нечуй-Левицький, Поміж ворогами, с. 119).

Таким чином, аналіз словникових матеріалів показує багатозначність слова «панич», воно вживалося для позначення молодого неодруженого сина пана, використовувалося для називання осіб привілейованого становища, а також на позначення молодої людини з розбещеною поведінкою, нетрудовими звичками, надто витонченими манерами тощо.

Крім зазначених характеристик типажу «панич», відбитих у словниках, важливі цікаві перцептивно-образні, оцінні характеристики *панича* дає художній дискурс XIX ст., з якого виникають типізовані уявлення про зовнішність, вік, стать, соціальне походження, місце проживання, мовні особливості, манери поведінки, види діяльності, дозвілля *паничів* тощо.

За частотністю вживання у структурі типажу «панич» виокремлено 4 основні фрейми: 1. «Зовнішні характеристики» (слоти: «Одяг», «Вік»). 2. «Внутрішні моральні характеристики». 3. «Дозвілля». 4. «Соціальний стан».

За творами української літератури XIX ст., основне ядро типажу «панич» складають фрейми «Зовнішні характеристики» і «Внутрішні моральні характеристики», які ми розглянемо детально.

1.Фрейм «Зовнішні характеристики» (слоти: «Одяг», «Вік»).

У повісті І.С. Нечуя-Левицького фрейм «Зовнішні характеристики» стосовно типажу панич не має однозначної вираженості. Один із зображуваних персонажів, що має такі риси, як **високий, тонкий, маленька голова, видовжене лице, тонкі губи і брови, ясно-сірі очі, маленькі вуса, рідка борода** викликає антипатію, про що свідчить такий приклад: *В Василини ще й досі гуло в голові од чарки горілки. Вона махнула на **панича** рукою і зачепила його рукавом по лиці. Ще зроду Василина не бачила такого недоладного лиця, яке мав молодий Хшановський. Перед нею стояв **молодий панич**, **високий, як очеретина, тонкий, як дошка, з маленькою головою, з довгеньким лицем, таким блідим та жовтим, як у слабої панни. Бліді рожеві губи були тонесенькі. З-під тонких руденьких брів насилу були примітні ясно-сірі очі, такі сірі, неначе Хшановський був зовсім без очей. Над губами стриміли, неначе позасмоктувані, маленькі вусики, а руденька рідка борідка розділялася на два довгі клиночки і вся світилась наскрізь. Через бороду було видно всі щелепи й підборіддя і навіть комірчики*** (І.С. Нечуй-Левицький, Бурлачка, с.37).

Цьому персонажеві протиставляється портрет не дуже молодого *панича* – вродливого чоловіка, міцної статури (**велика голова, густе волосся, чорні брови, високе чоло**)**:** *Не встигла Василина одвести очі од Хшановського, а до неї приступив з свічкою пан Прушинський, вже **не дуже молодий** панич, **здоровий, широкоплечий, з великою головою, з цілою гривою міцного волосся на голові, з розкішними чорними бровами на високому лобі. Все його лице дихало силою, мужньою красою*** (І.С. Нечуй-Левицький, Бурлачка, с.38).

Ця ж лінія на змалювання вродливого персонажа *панич* продовжена в романі Панаса Мирного «Повія»: ***Панич** сидів коло столу трохи боком, обпершись ліктем на стіл, піддержував рукою голову. На столі горіло дві свічки; перед ним лежала книжка; він читав. Певно, читав, бо*

його ***очі, як миші, бігали по книжці****. Ясний світ од свічок прямо падав на його* ***лице, біле, свіже; красиве****, воно ще здавалося красивішим при тому світі.* ***Лоб широкий, високий*** *– з мармуру виточений, і на йому, над очима,* ***неначе дві бархатки, чорніло дві брови. Уста зціплені, прикриті тінню від шовкових усів.*** *Він ними не дихав; се видно було* ***по носу, рівному, з стесаним кінчиком, ніздрі котрого стиха то розширялись, то улягались. Чорна борода укривала його підборіддя і віддавала цілим пучком непримітних іскорок, що загорялися при кожному тихому повороті голови****… Христя аж лицем припала до щілини, щоб краще бачити його. Потайно. З другої хати вона роздивлялася його, бо до сього соромилася глянути прямо у вічі. Тепер вона* ***побачила красу його пишну, вроду молоду, маніру не просту****, так присталу до його…* (Панас Мирний, Повія, с. 212).

У зображенні Панаса Мирного найхарактернішими ознаками типажу *панич* є **міцна статура, здоровий колір обличчя:**

*–****Паничі були високі на зріст, кремезні, широкоплечі й русяві. Їх рум'яні, повні щоки були здорові якось по-сільській; жилавими руками, кремезними плечима й шиями вони скидались на великоруських робітників або крамарів-коробейників****, Між ними один був вищий од усіх цілою головою: то був їх поводатар, Степан Воздвиженський. Це були тульські семінаристи. Вони йшли до Києва. Деякі були послані на скарбові гроші в Київську духовну академію, деякі були прості семінаристи, що, скінчивши курс, йшли до Києва на прощу* (І.С. Нечуй-Левицький, Хмари, с. 101); *Перед Василиною, як з землі, виріс* ***панич, високий, плечистий, з рум'яними щоками, з повною шиєю.*** *Вона неначе почутила на своїх щоках м'які,* ***як шовк, пахучі вуса****, почула* ***чудові гарячі уста*** *й заплакала* (І.С. Нечуй-Левицький, Бурлачка, с.41).

Рідше, коли йдеться про зовсім юних паничів, спостерігається трансформація ознаки високий зріст. Зокрема, стосовно *паничика* Нечуй-Левицький зазначає: *В гостинну вступили* ***два паничики****: один,* ***височенький,*** *гімназист, другий* ***невеличкий****, семінарист. Вони поздоровкались з Леонідом Семеновичем і посідали* (І.С. Нечуй-Левицький, Поміж ворогами, с.119).

Важливою характеристикою зовнішнього опису типажу є його одяг. За творами І.С. Нечуя-Левицького паничі вдягалися в сюртуки («чоловічий верхній двобортний одяг з довгими полами, відкладним коміром і широкими лацканами») [8, т. 9, с. 909], головним убором *панича* був суконний картуз: *На* ***молодих паничах були сіртуки*** *з темної парусини з чорними роговими гудзиками,* ***суконні широкі й круглі картузи****. Кожний мав за плечима торбу з одежею, книжками й харчами; кожний держав у руці палицю* (І.С. Нечуй-Левицький, Хмари, с. 101). У Панаса Мирного типаж «панич» вдягнений у білу вишивану сорочку: *– Чого се Мар'я Іванівна так зажурилася? – роздалося тихе питання ззаду Христі, аж вона злякалася. Зирк! – на кухонних дверях стоїть* ***панич.*** *Його голова й борода закустрані, його очі заспані,* ***біла вишивана сорочка розхристана і з-під неї виглядає тендітніша від рожевого лепесточка груднина*** (Панас Мирний, Повія с.205).

Паничі мали на собі балахони («просторий і довгий одяг, що надівається поверх усього для захисту від пилу») [8, т. 1, с. 95], голови захищали каптурами: *Ватя з приятельками перешіптувались і все поглядала в вікна на двір. Коли це в одчинену браму вбігла пара коней, а на повозці забіліли дві* ***паничівські фігури в білих дорожніх балахонах, з головами, напнутими відлогами.*** *То приїхали два* ***молоді паничі, скінчивши семінарію; вони служили за вчителів в народних школах в недалеких селах*** (І.С. Нечуй-Левицький, Поміж ворогами, с. 63).

Для характеристики персонажів важливою є вікова ознака. Тлумачні словники української мови засвідчують вік *панича* – переважно молода людина. У художніх дискурсах ХІХ ст. найчастіше вживаною залишається ознака віку **– молодий панич:** *<…> То приїхали два* ***молоді паничі, скінчивши семінарію; вони служили за вчителів в народних школах в недалеких селах*** (І.С. Нечуй-Левицький, Поміж ворогами, с. 63); *Вже надходило й різдво. О. Артемій прочув, що Леонід Семенович вже приїхав до батька з Києва. Він ждав* ***молодого панича*** *до себе в гості, а він не приїздив. Вже й різдво настало. Вже минув перший і другий день святок, а панич не хапався з візитом* (І.С. Нечуй-Левицький, Поміж ворогами, с.126); ***Молоді паничі*** *з східців сміливо оглядали паннів, котрі проходили повз їх* (І.С. Нечуй-Левицький, Хмари, с.205); ***Молодий панич*** *побіг до неї назустріч, подав руку й легесенько зсадив її додолу. Ольга*

подякувала йому й почула його чудовий голос, свіжий, дзвінкий. Цей голос довго після того вона все ніби чула в своєму серці (І.С. Нечуй-Левицький, Хмари, с.207); *Вже після чаю почали приходить* ***молоді паничі:*** *прийшов один чорнявий і негарний урядовець, прийшло кільки купчиків з товстими червоними щоками, потім увійшли в залу зо три серби-студенти. Пізніше прийшли ще три молоді студенти*(І.С. Нечуй-Левицький, Хмари, с. 211); *Вона* [Ватя] *ніби трохи лежала на канапі. Очевидячки вона позувала перед* ***молодим паничем*** *і вдавала з себе сучасну панну, навіть дуже ліберальну* (І.С. Нечуй-Левицький, Поміж ворогами, с.116-117); *Панський економ,* ***молоденький,*** *загорілий панич, показав політникам постаті на буряках. Дівчата й хлопці стали довгими рядками, і почалася робота. Лейба й Сруль, котрих хлопці продражнили панськими осавулами, пішли виносити з куреня харч: пшоно, сіль, хліб, цибулю і навіть сало* (І.С. Нечуй-Левицький, Бурлачка, с.11); *Раз в Білій Церкві вночі зібралась весела компанія* ***молодих паничів****-гімназистів і зайшла в винарню до жида* (І.С. Нечуй-Левицький, Бурлачка, с. 18).

У повісті І.С. Нечуя-Левицького також представлений підстаркуватий панич гарної зовнішності: *Обидві панни дуже любили Прушинського, вже* ***доходжалого панича, але гарного, здорового й веселого****. Кожна з них мала надію вийти за його заміж* (І.С. Нечуй-Левицький, Бурлачка, с. 50).

Зазначене свідчить про стабільність таких характеристик зовнішності як: високий зріст, міцна статура, здоровий колір обличчя, чорні брови, вуса, борода тощо.

2. Фрейм «Внутрішні моральні характеристики».

Важливою ознакою опису типажу «панич» є манери поведінки.

Серед позитивних рис характеру, пов’язаних з проявом сутності типажу «панич», виділимо такі:

- **ввічливість, люб'язність, делікатність:** *Хшановський і Мошицький поспускали очі додолу. Їм було дуже сором перед паннами. Вони були з лучних сімей і знали, що ці панни порозказують всім у цілому повіті за дикий бал. Одначе всі паничі були* ***дуже звичайні*** *й* ***делікатні, як аглицькі джентльмени****. Ніхто не подумав би, що вона за годину перед тим обходились з молодицями з замахами й мінами щирих українських парубків. <…> Вони з* ***диких паничів*** *поставали зовсім* ***свійськими, зовсім європейськими паничами,*** *підносили* ***потраву паннам, подавали тарілки, наливали вино.*** *Юзефа дала собі слово запагубити навіть гарно Прушинського, а Ядвіга була ладна вдоволитись і тоненьким Хшановським* (І.С.Нечуй-Левицький, Бурлачка, с.54);
- **залицяння до жінок:**

Василина проти волі підняла віка й одслонила чудові круглі, веселі очі. Яштшембський вхопив її однією рукою за шию й поцілував в око.

– Які в тебе, Василино, очі! Які брови! Де ти взяла такі чудові карі очі?

– У комарівських садках знайшла, – сказала Василина й вже не пручалась.

– От тепер ти стала гарна дівчина: вже не брикаєшся. ***Як будеш мене любити, то я привезу тобі з Києва таких квіток та золотих стрічок, яких ти зроду не бачила.*** *Чи любиш мене, га? – спитав* ***панич*** *в Василини, ласкаво заглядаючи їй в вічі* (І.С. Нечуй-Левицький, Бурлачка, с.40);

- **схильність до того, щоб смачно поїсти і випити:**

<…> Апетит в ***панича розходився, як на злість****. В його перед очима манячів стіл з усякими потравами, з гарячими пирогами на закуску. Він йшов мовчки* (І.С. Нечуй-Левицький, Поміж ворогами, с. 121); ***Паничі їли й випивали добре*** *й стали веселіші й сміливіші* (І.С. Нечуй-Левицький, Хмари, с. 126); *Передніше* ***випили по чарці паничі*** *й закусили, а за паничами ковтнули по чарці молодиці* (І.С. Нечуй-Левицький, Бурлачка, с.47); *– Увечері* ***панич*** *пішов до його, та вернувся аж світом –* ***п'яний-п'янючий!*** (Панас Мирний, Повія, с. 226).

Серед негативних рис характеру, пов’язаних з проявом сутності типажу «панич» виділимо такі:

- **позбавлений моральних засад:**

– Не плач, нерозсудлива дівчино! Покинь пана та вертайся додому. Ти не знаєш, що то за люди паничі. Коли не знаєш, то розпитай людей. Панич ***тебе зведе з розуму і прожене з свого дому, як прогнав вже не одну дівчину.*** *– Ні, панич цього не зробить зо мною* (І.С. Нечуй-

Левицький, Бурлачка, с. 41); *Проста дівка з села… Хто такий Довбня?* ***Панич, хоч і зламаний…*** *Гриць навіть одмічує його, як розумного чоловіка… І от він жениться, жениться на Марині… Чудно, дивно… Що ж тут дивного? Подобалася йому Марина, а він Марині, ну й поженяться. І нема нічого чудного.* ***Що панич****? Так хіба, як він* ***панич****, то йому і можна простих дівчат дурити, з ума зводити?..* (Панас Мирний, Повія, с. 336);

–Поки вони змагались, Христя принесла воду.

– Неси сюди, Христино, – махнувши на Мар'ю рукою, мовив ***панич,*** *указуючи на свою хату. – Сюди, сюди!..* ***Ти ще не була у моїх покоях****? <…>* (Панас Мирний, Повія, с. 207); ***До панича****, бачиш, ходила,* ***Поки дитину привела*** *Та у криниці й затопила* (Т.Г. Шевченко, Не спалося, – а ніч, як море, с. 317);

•не здатний відповідати за свої вчинки, дії, контролювати їх :

Аж там ***панич несамовитий****, Недоліток, таке творить, Сердешну дівчину мордує* (Т.Г. Шевченко, Якби тобі довелося, в нас попанувати, с. 455);

•підлий, брехливий, жорстокий:

А то верзе біси зна що Та й думає: «Ми то! Ми то людям покажемо Оцих безталанних Та навчимо шануватись ***Паничів поганих****!»* (Т.Г. Шевченко, Якби тобі довелося, в нас попанувати, с. 454); *Того дня і на службу не ходив, а ввечері каже: «Знаєш, Мар'є, що? Дає тобі пан вільну та двісті карбованців: сто зараз, а другу сотню – як прошеніє подаси… Мирися!» А я: «А мати ж як? Хай хоч матір одкупе». Зяротався панич. «Матір? – перепитує. – Ну, нащо тобі мати? Ти ж у мене будеш жити. Адже вона, як вільна буде, до тебе прийде. Що ж тоді? похвалить і погладить вона тебе?» Думаю: справді так; жалко і матір, шкода й себе… Що його робити? А він одно: мирися! І дає мені бумажку. «Оце тобі, – каже, – і гроші. Хоч у тебе будуть, а ні, то я заховаю». – «Сховайте, – кажу. – Де я їх у себе сховаю? Ще хто-небудь украде». Так уже йому* ***вірила, дурна****. Потім я дізналася, що* ***панич потяг з пана аж дві тисячі****, а мені сказав –* ***двісті карбованців…*** (Панас Мирний, Повія, с. 226).

3. Фрейм «Дозвілля».

Дозвілля вказує на ціннісну шкалу пріоритетів і спосіб життя типажу.

Паничі любили грати в карти, танцювати, слухати музику: *Ястшембський напився чаю, звелів запрягти коні і поїхав до сусід* ***паничів на карти*** (І.С. Нечуй-Левицький, Бурлачка, с.31); *Повбирані панни й* ***паничі танцювали*** (І.С. Нечуй-Левицький, Бурлачка, с.68); *Матушки сиділи поважно і навіть з пихою та гордовито позирали одна на одну. Панни й* ***паничі стовпились коло піаніна в кутку*** *і більше перешіптувались між собою, ніж говорили, неначе боялись говорити голосно* (І.С. Нечуй-Левицький, Поміж ворогами, с. 65).

Також паничі за творами І.С. Нечуя-Левицького полюбляли їздити в гості, на бали:

Настала зима. Випав великий сніг. Почалась надворі завірюха. ***Ястшембський нудився в своїх покоях, частенько їздив до сусід в гості, їздив з сусідами на влови, але все-таки його брала нудьга. Сільське життя давило його в зимній час, як лиха година.***

Раз зимою сусіди панича намоглися до Ястшембського на ***дикий бал.***

–Пане Ястшембський! Наші вельможні панни такі манірні, такі тонні та скучні! Попроси нас ще до своїх одалісок на дикий бал, – просили Ястшембського ***веселі паничі*** *Хшановський, Прушинський та Мошицький.*

–Добре, приїжджайте в суботу ввечері. Я не звелю нікого приймати. Розказуйте всім, що я виїхав до Києва, – сказав Ястшембський (І.С. Нечуй-Левицький, Бурлачка, с. 44).

4. Фрейм «Соціальний стан».

У художньому дискурсі XIX ст. представлені як незаможні, так і заможні паничі. Приміром, у Нечуя-Левицького панич був з бідної родини, але освічений:

Кажуть, що той ***панич був з бідної сім'ї,*** *але скінчив науки в університеті, скрізь напитував місця, ніде не напитав, та й почав з горя пити. Попропивав усе до решти, що мав, та й пішов з торбами шукати хліба в Лаврі…* (І.С. Нечуй-Левицький, Київські прохачі, с. 302).

За уявленнями І.С. Нечуя-Левицького, панич обіймав невисоке суспільне і службове становище: *Незабаром у дворі знов загуркотіла бричка і в покої ввійшли близькі сусіди Ястшембського,* ***молоді паничі з дрібних дідичів,*** *пан Хшановський та пан Прушинський* (І.С. Нечуй-Левицький, Бурлачка, с. 36).

У творчому доробку І.Я. Франка панич – багата людина, яка має певні амбіції і шляхетські манери: *В **багатстві** колись був се звичайний собі **панич**, з **підданими обходився не гірше і не ліпше, як найбільша часть його сусідів-панів**, духовими інтересами, політикою і патріотизмом займався мало, ба навіть до повстання потягли його різні сусідські згляди і **особиста амбіція та гаряча шляхетська кров**. Аж огонь повстання, а опісля перебута на еміграції тяжка школа нужди, унижень та безцільної блуканини переробили його. Він набрався доволі ширших і свобідніших поглядів на світ і життя людське, позбувся многих шляхетських пересудів, навчився більше гуманного і людського обходження з простими та бідними людьми, ніж колись було в його звичаї, познайомився також з многими заграничними та еміграційними теоріями, котрі у околишніх шляхтичів в Галичині з'єднали йому назву фармазона, демократа і навіть комуніста …* (І.Я. Франко, Не спитавши броду, с. 331-332).

Висновки дослідження та перспективи подальших наукових розвідок. Отже, аналіз особливостей фреймової структури типажу «панич» у розмаїтті дискурсивних контекстів було здійснено з використанням дискурсивних методик, зокрема, методики когнітивної інтерпретації значення, за допомогою якої нам вдалося розкрити не лише поняттєвий зміст лінгвокультурного типажу, але й інтерпретувати образно-перцептивні, оцінні та ціннісні характеристики. Типаж «панич» в українському художньому дискурсі ХІХ ст. одержує переважно позитивну оцінку, хоча в аналізованих творах спостерігається і деякі негативні характеристики, зокрема: позбавленість моральних засад; нездатність відповідати за свої вчинки, дії, контролювати їх; підлість, брехливість, жорстокість. Запропонована модель аналізу лінгвокультурного типажу «панич» може бути застосована для більш детального дослідження типажу на ширшому текстовому матеріалі чи матеріалі певного історичного періоду.

ЛІТЕРАТУРА

1. Васильева Л.А. Лингвокультурный типаж «британский премьер-министр»: дис. на соискание учен. степени канд. филол. наук: 10.02.04 – «Германские языки» / Л.А. Васильева. – Нижний Новгород, 2010. – 145 с.
2. Грінченко Б.Д. Словарь української мови. – т. 1-4 / Б.Д. Грінченко. – К., 1958–1959 (перевиданий).
3. Коляденко О.О. Термін фрейм у лінгвістиці / О.О. Коляденко // Термінологічний вісник. – К., 2013. – Вип. 2 (1). – С. 139-144.
4. Малікова О.В. Семантичне наповнення акціонального фрейму лінгвокультурного релігійного концепту DIVINE LOVE / О.В. Малікова // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://philology.kiev.ua/library/zagal/Movni_i_konceptualni_2013_43_3/054_064.pd
5. Пименова М.В. Концептосфера внутреннего мира человека / М.В. Пименова // Введение в когнитивную лингвистику: Учебное пособие / Отв. ред. М.В. Пименова. – Кемерово: Комплекс «Графика», 2004. – С. 130-179. (Серия «Концептуальные исследования. Выпуск 4).
6. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: Термінологічна енциклопедія / Олена Селіванова. – Полтава: Довкілля-К, 2006. – 716 с.
7. Словник синонімів української мови: в 2 т. / А.А. Бурячок, Г.М. Гнатюк, С.І. Головащук та ін. – К.: Наук. думка, 2001. – (Словники України). – Т.1. – 1040 с. ; Т.2. – 960 с.
8. Словник української мови: у 11т. / Інститут мовознавства ім. О.О. Потебні. – К.: Наук. думка, 1970 – 1980.
9. Тишко О.В. Лінгвістичний аналіз поняття фрейму / О.В. Тишко, Л.М. Коцюк // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна», – Острог, 2009. – Вип.11. – С. 391-399.

Сукаленко Т. Типаж через призму прагмалингвистики.

В статье разработана модель описания лингвокультурного типажа «паныч», зафиксированного в украинском художественном дискурсе XIX века с учетом его понятийных, образно-перцептивных, оценочных и ценностных характеристик. В работе предлагается новый подход к языковому моделирования национального характера – описание лингвокультурных типажей, представляющие собой узнаваемые обобщенные образы представителей определенных социальных групп, чье поведение было обусловлено общими этнокультурными доминантами и оказала значительное влияние на формирование коллективного мировосприятия в Украине. Эта статья представляет промежуточные результаты исследования типажа «паныч», выполняемой в русле лингвокультурологии. Автор статьи исследует поведенческие характеристики типизированной личности «паныча» через призму украинской литературы XIX века, опираясь на теоретические наработки, изложенные в ряде публикаций профессора В.И. Карасика, посвященных

новому направлению в лингвокультурологии – теории лингвокультурных типажей. В структуре типажа «паныч» выделены 4 основные фреймы: «Внешние характеристики» (слоты: «Одежда», «Возраст»), «Внутренние моральные характеристики», «Досуг», «Социальное положение».

Ключевые слова: *лингвокультурный типаж «паныч», понятийные, перцептивно-образные и ценностные характеристики, фрейм, слот.*

Sukalenko T. The Linguistic-Cultural Type in the Light of Pragmalinguistics.

The article suggests the model of description of the linguistic-cultural type «a young nobleman» introduced in the Ukrainian artistic discourse of the XIXth century with due regard to its conceptual, perceptual-pictorial and evaluative characteristics. The research work introduces a new approach to linguistic modeling of the national character through the description of linguistic-cultural types as recognizable generalized images of representatives from certain social groups, whose conduct was preconditioned by common ethnical-cultural dominants and affected the process of formation of collective mentality in Ukraine. The present report shows the intermediate results of the analysis of the type «a young nobleman» in the linguistic-cultural aspect. The author considers behavioristic parameters of the typified individuality of the «a young nobleman» in Ukrainian literature of the XIX century guided by the ideas, suggested in several publications of prof. V.I. Karasik, devoted to the new trend in linguistic-cultural studies – the theory of linguistic-cultural types. In the structure of the type «a young nobleman» the author of the article singles out 4 basic frames: «Outward characteristics» (slots: «Dress»,«Age»), «Inner moral characteristics», «Leisure», «Social status».

Key words: *the linguistic-cultural type «a young nobleman», conceptual, perceptual-pictorial and evaluative characteristics, frame, slot.*

Сергій Топачевський
(Житомир)

УДК 81'367.335.3:659.131.1

МАНІПУЛЯТИВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЕТИКЕТИЗОВАНИХ СИНТАКСИЧНИХ КОНСТРУКЦІЙ У ТЕКСТАХ АНГЛОМОВНОЇ РЕКЛАМИ

У статті розглянуто етикетизовані синтаксичні конструкції як засоби реалізації маніпулятивного впливу в англомовному рекламному дискурсі. Етикетизованими у рекламному дискурсі є синтаксичні побудови, характерні для рекламних текстів, які стають такими внаслідок ергономічності структурної організації й адресатно-бенефактивної спрямованості. На основі функціональних властивостей синтаксичних кострукцій виокремлено дві тактики маніпулятивного впливу – даілогову й імперативну, пояснено маніпулятивний потенціал синтаксичних конструкцій. Синтаксичні конструкції також розглядаються як засоби реалізації інтерперсонального аспекту етикетизації, суть якого полягає у прагненні адресанта забезпечити ввічливий характер комунікації. Поєднання прагнення ввічливої взаємодії та спонукання до скористання рекламною пропозицією характеризує специфіку використання етикетизованих синтаксичних конструкцій у текстах англомовної реклами.

Ключові слова: *маніпулятивність, рекламний текст, синтаксична конструкція, тактика.*

Постановка проблеми. Мета рекламного дискурсу – спонукання адресата до виконання певної дії обумовлює маніпулятивність впливу у рекламі, і, зоркема, у реалізації ввічливості, оскільки першочерговим завданням реклами є сприяння реалізації інтересів адресанта, а не адресата. Таким чином, актуальність дослідження обумовлена необхідністю вивчення маніпулятивності впливу рекламних текстів, зокрема, маніпулятивного потенціалу синтаксичної організації рекламних текстів.

Аналіз останніх досліджень показує, що маніпулятивність розуміється як прихованість стратегії впливу [21, с. 361; 22, с. 5] при відкритості мети реклами – адресат розуміє, що мета реклами – змусити його скористатися рекламною пропозицією, проте він не усвідомлює характеру впливу, який спрямований на зміну його ставлення, зняття критичності сприйняття